

OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY – w pytaniach i odpowiedziach (cz. I – wg prawa polskiego)

1. Co to jest obowiązek alimentacyjny i co obejmuje

Obowiązek alimentacyjny stanowi podstawową instytucję prawa rodzinnego, która jest niezbędna do prawidłowego rozwoju i funkcjonowania rodziny. Istnieje on tylko i **wyłącznie pomiędzy osobami fizycznymi**.

Obowiązek alimentacyjny **powstaje z mocy prawa** niezależnie od woli stron. Strony mają jedynie możliwość kształtowania niektórych kwestii dotyczących sposobu wykonywania alimentacji.

Początkowo termin alimentacja oznaczał utrzymywanie kogoś przez samo żywienie go. Dzisiaj obowiązek alimentacyjny zdefiniowany jest przez ustawę jako obowiązek dostarczania środków utrzymania i wychowania. Jako **środki utrzymania** możemy wyróżnić m.in. środki zapewniające uprawnionemu wyżywienie, ubranie, opiekę lekarską. Dopuszczalna jest każda forma – świadczenia okresowe ustalone kwotowo lub ułamkowo, świadczenia w naturze czy świadczenia w postaci osobistych starań o utrzymanie i wychowanie, a także zapewnienia opieki. Do **środków wychowania** zaliczamy natomiast środki potrzebne do umysłowego i fizycznego rozwoju dziecka, które obejmują sprawowanie pieczy, pielęgnowanie, zapewnienie wykształcenia ogólnego i zawodowego, rozwoju zainteresowań i uzdolnień, wypoczynku. Zakres potrzeb został zawarty w art. 96 k.r.o., który jako pieczę rodziców nad dzieckiem pozostającym pod ich władzą rodzicielską uznał troskę o fizyczny i duchowy rozwój dziecka, jak również należyte przygotowanie do pracy dla dobra społecznego, mając na względzie jego indywidualne uzdolnienia.

Strony **nie mogą go znieść** (zakaz dotyczy zarówno całego obowiązku alimentacyjnego, jak i jego poszczególnych rat) ani przenieść na inną osobę żadną umową cywilnoprawną; ewentualna umowa zawarta w tej kwestii jest bezwzględnie nieważna i **nie powoduje skutków prawnych**. **Wyjątek** od tej zasady został zawarty w uchwale SN pozwalającej na spełnienie świadczenia alimentacyjnego przez poręczyciela za długi pieniężne.

Świadczenie alimentacyjne **nie podlega również dziedziczeniu**.

Obowiązek alimentacyjny na rzecz dzieci istnieje **niezależnie od nagannego postępowania** uprawnionego wobec obowiązanej.

Wysokość świadczenia alimentacyjnego zależy od **usprawiedliwionych potrzeb** uprawnionego oraz **możliwości zarobkowych i majątkowych** zobowiązanego.

Samo prawo do alimentów **nie ulega przedawnieniu**. Przedawniają się natomiast konkretne raty miesięczne.

2. Jaki jest cel obowiązku alimentacyjnego

Zasadniczym celem obowiązku alimentacyjnego jest zapewnienie członkom rodziny środków finansowych potrzebnych do utrzymania, wychowania oraz ich egzystencji.

Za usprawiedliwieniem istnienia obowiązku alimentacyjnego odpowiadają **trzy funkcje**: a) materialno – ekonomiczna; b) opiekuńczo – zabezpieczająca; c) socjalistyczno – wychowawcza.

Ad. a) Funkcja ta polega na zabezpieczeniu przez rodzinę materialnych potrzeb jej członków. Za funkcję ekonomiczną odpowiedzialność biorą jedynie członkowie danej rodziny.

Ad. b) Stanowi ona materialne i fizyczne zabezpieczenie członków rodziny, które w pewnych okresach życia mają ograniczone możliwości samorealizacji, są pozbawieni środków do życia albo też wymagają pomocy. Funkcja ta *implicite* określa obowiązek alimentacyjny. Będzie to dotyczyło zarówno pomocy wobec dziecka, jak i małżonka w separacji małżonka czy po rozwodzie.

Ad. c) Celem tej funkcji jest wprowadzenie dziecka do świata kultury danego społeczeństwa. Spełnienie tejże roli nastąpi tylko wtedy, kiedy dziecko będzie miało zapewnioną pomoc finansową ze strony obydwójga rodziców.

3. Kto może dochodzić roszczeń alimentacyjnych

Obowiązek alimentacyjny powstaje tylko i wyłącznie wtedy, kiedy **zostaną spełnione wszystkie ustawowe przesłanki**. Zaliczamy do nich: a) więzi rodzinne między uprawnionym do alimentów a zobowiązanym do ich płacenia; b) brak możliwości samodzielnego zaspokojenia usprawiedliwionych potrzeb przez osobę uprawnioną do świadczenia oraz c) istnienie możliwości majątkowych lub zarobkowych po stronie osoby zobowiązanej do świadczenia.

Najsilniejszy obowiązek łączy rodziców wobec dziecka oraz małżonków. Stosujemy w tym przypadku **postulat tzw. równej stopy życiowej** uprawnionego i zobowiązanego. Chodzi tu o przyznanie świadczenia alimentacyjnego w takiej wysokości, która odzwierciedla pokrycie uzasadnionych potrzeb dla celów wychowawczych. Cele wychowawcze są natomiast obwarowane aksjomatem zgodności z dobrym wychowaniem. Dlatego też, w zakres obowiązku alimentacyjnego, nie będą wchodziły luksusowe potrzeby dziecka, pomimo tego nawet gdyby rodziców, lub jednego z nich, było stać na ich spełnienie.

Wspomnieć należy również na **niegodność**. Może być ona przyczyną ograniczenia zakresu wykonania obowiązku alimentacyjnego, oraz, w niektórych przypadkach – mam tu na myśli rażące naruszenie zasad współżycia społecznego, – oddalenia powództwa w całości lub w części.

Można wyróżnić **sześć postaci obowiązku alimentacyjnego (uprawnionych)**: 1. alimenty między małżonkami, 2. alimenty względem rozwiedzionego małżonka, 3. alimenty między krewnymi [a) krewni w linii prostej – dzieci, rodzice, wnuki i dziadkowie oraz b) krewni w linii bocznej – rodzeństwo], 4. alimenty między przysposobionym a przysposabiającym, 5. alimenty między ojczymem a pasierbem, 6. alimenty ojca pozamałżeńskiego dziecka na rzecz matki i odpowiednio na rzecz tego dziecka.

Legitymacja czynna została przyznana również **prokuratorowi**, jeżeli wymaga tego ochrona praworządności, prawo obywateli lub interesu społecznego. Dodatkowo powództwo o alimenty mogą

wytoczyć **organizacje społeczne**, których zadanie statutowe nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej.

4. Jak można dochodzić roszczenia alimentacyjne na rzecz dzieci

Sądem właściwym rzeczowo w sprawach o alimenty jest **sąd rejonowy**. Właściwość miejscową określa się natomiast według **miejsca zamieszkania osoby uprawnionej** do alimentów lub miejsca zamieszkania pozwanego. W sprawach o alimenty nie istnieje przymus adwokacki. Prawo polskie przewiduje **zwolnienie z obowiązku ponoszenia kosztów** sądowych strony dochodzącej roszczeń alimentacyjnych. Zwolnienie to jest całkowite, co oznacza że osoba, której zostało ono przyznane nie ponosi żadnych kosztów sądowych. Obejmuje ono także postępowanie odwoławcze oraz egzekucyjne. Ponadto strona korzystająca ze zwolnienia od kosztów sądowych może ubiegać się o przyznanie pomocy prawnej w postaci **adwokata z urzędu**.

Realizacja prawa do alimentów na **dzieci pochodzących z małżeństwa** może zachodzić na trzech płaszczyznach: 1. poprzez dobrowolne wykonanie obowiązku alimentacyjnego przez zobowiązanego do płacenia alimentów; 2. poprzez zawarcie przez strony umowy dotyczącej tego obowiązku; oraz w ostateczności 3. poprzez sądowe zasądzenie wykonania obowiązku alimentacyjnego, jeżeli zobowiązany nie wykonuje go. **Pozew** o zasądzenie alimentów w imieniu uprawnionego **mogą złożyć**: a) pełnomocnik, którym poza adwokatem mogą być rodzice, małżonek, rodzeństwo, wstępni lub osoby pozostające z uprawnionym w stosunku przysposobienia; b) przedstawiciel organu jednostki samorządu terytorialnego właściwego w zakresie pomocy społecznej; c) przedstawiciel organizacji społecznej, która ma na celu udzielanie pomocy rodzinie; d) prokurator, jeśli przemawiają za tym względy ochrony praworządności oraz interesu społecznego.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje **roszczenia matki dziecka w stosunku do ojca dziecka nie będącego jej mężem**. Roszczenia te obejmują: a) obowiązek przyczynienia się w rozmiarze odpowiadającym okolicznościom do pokrycia wydatków związanych z ciążą i porodem, b) obowiązek pokrycia kosztów trzymiesięcznego utrzymania matki w okresie porodu, a z ważnych powodów matka może żądać przedłużenia tego czasu, c) pokrycia przez ojca dziecka, w odpowiedniej części, innych koniecznych wydatków lub szczególnych strat majątkowych poniesionych przez matkę dziecka. Roszczenia mogą być dochodzone nawet wtedy, gdy dziecko urodziło się nieżywe lub zmarło po porodzie. Sąd Najwyższy, w orzeczeniu z 30 marca 1961 r. przyjął, że zasada ta ma również zastosowanie w przypadku poronienia. Do kosztów zalicza się wydatki bezpośrednio związane z tymi zdarzeniami (m.in. koszty nabycia wyprawki, koszty zaspokojenia normalnych, bieżących potrzeb konsumenckich matki jak i kosztów jej utrzymania). W szczególnych okolicznościach termin trzymiesięcznego udziału ojca w utrzymaniu matki może zostać przedłużony (Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 23 kwietnia 1976 r. uznał, że korzystanie przez matkę z bezpłatnego urlopu w celu sprawowania opieki nad dzieckiem może stanowić taką okoliczność). Matka dziecka ma prawo dochodzenia powyższego roszczenia nawet wtedy, gdy zawarła związek małżeński z ojcem dziecka, za okres, gdy nie była jeszcze jego żoną. Jeżeli ojcostwo ojca dziecka nie zostało ustalone, to jakiegokolwiek roszczenia dochodzone przez dziecko lub jego matkę mogą być zgłaszane równocześnie z dochodzeniem ojcostwa. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy dziecko urodzi się nieżywe. Przedawnienie powyższych roszczeń następuje w okresie 3 lat od dnia porodu.

W artykule 144 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego rozszerzono obowiązek **alimentacyjny na osoby powinowate w pierwszym stopniu w linii prostej**, w następujących sytuacjach: 1. dziecko może żądać świadczeń alimentacyjnych od **ojczyma albo macochy**, jeżeli przemawiają za tym zasady

współzycia społecznego; 2. ojczym albo macocha może żądać świadczeń alimentacyjnych od dziecka swego współmałżonka, jeżeli przyczyniali się do jego wychowania i utrzymania, a żądanie to odpowiada zasadom współzycia społecznego. Obowiązek alimentacyjny ojczyma lub macochy względem pasierba istnieje nadal po śmierci rodzica pasierba, bowiem stosunek powinowactwa, od którego zależy obowiązek trwa zgodnie z art. 26 k.r.o. nadal nawet, jeżeli małżeństwo ustanie, w tym przypadku skutek śmierci. Stwierdzenie czy obciążenie zobowiązanego byłoby zgodne z zasadami współzycia społecznego zależy od okoliczności konkretnego przypadku. Ocena ta zależy m.in. od: a) wieku, tak zobowiązanego, jak i uprawnionego, b) sytuacji majątkowej i zarobkowej, c) czasu trwania związku małżeńskiego rodzica z ojczymem albo macochą, d) stosunku osobistego między uprawnionym a zobowiązanym. Obowiązek alimentacyjny pasierba względem macochy i ojczyma powstaje pod **dotatkowym warunkiem**, którym jest wcześniejsze przyczynianie się przez te osoby do utrzymania i wychowania pasierba. Chodzi tu o łożenie na jego rzecz przez dłuższy czas w postaci świadczeń pieniężnych lub w naturze oraz osobiste starania o jego wychowanie.

Jeżeli jeden z małżonków przysposobił (**adoptował**) dziecko drugiego małżonka lub oboje rodzice adoptowali dziecko, to skutkiem takiego przysposobienia jest nawiązanie więzów pokrewieństwa między adoptowanym i rodziną adoptującego/cych oraz zerwanie tych więzów między adoptowanym a byłą rodziną (zerwanie tych więzi nie dotyczy sytuacji kiedy jeden z małżonków adoptuje dziecko współmałżonka). W tym przypadku ustaje obowiązek alimentacyjny pomiędzy biologicznymi rodzicami dziecka; powstaje za to obowiązek alimentacyjny małżonków, którzy adoptowali dziecko oraz ich krewnych. Powyższa sytuacja dotyczy **adopcji pełnej**. Przy **adopcji niepełnej** powstaje także obowiązek alimentacyjny między przysposobionym a przysposabiającym, ale nie zostają zerwane całkowicie więzy z rodzicami biologicznymi i ich rodziną. Na przysposobionym ciąży obowiązek alimentacyjny względem przysposabiającego na równi z jego naturalnymi dziećmi. Obowiązek alimentacyjny względem naturalnych wstępnych i rodzeństwa obciąża przysposobionego dopiero w ostatniej kolejności po ich krewnych w linii prostej i rodzeństwie.

5. Kiedy wygasa obowiązek alimentacyjny

Wiek. Osiągnięcie przez dziecko pełnoletniości jest zasadniczym kryterium wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego. Jednakże wykładnia wprowadza cenzus wieku - pełnoletnie dziecko zdolne do samodzielnego utrzymania się. Co za tym idzie – osiągnięcie pełnoletniości samo przez się nie wyłącza obowiązku alimentacyjnego. Należy zaznaczyć, iż nie uchyla obowiązku alimentacyjnego ciążącego na rodzicach także zawarcie przez dziecko małżeństwa, jeżeli dziecko nie jest jeszcze w stanie samodzielnie się utrzymać. Jednakże w tym przypadku obowiązek alimentacyjny współmałżonka ma pierwszeństwo przed obowiązkiem rodziców. Rodzice dziecka mogą uchylić się od świadczeń alimentacyjnych względem dziecka pełnoletniego, jeżeli są one powiązane z nadmiernym dla nich uszczerbkiem lub jeżeli dziecko nie dokłada starań w celu uzyskania możliwości samodzielnego utrzymania się.

Decydującym kryterium dotyczącym wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego pozostaje możliwość **usamodzielnienia się** przez uprawnionego. Po uzyskaniu tejże zdolności, obowiązek rodziców wygasa, wyłączając sytuację, kiedy to dziecko znajduje się w niedostatku. Spełnienie przesłanki samodzielnego utrzymania się następuje zazwyczaj z chwilą zakończenia przez dziecko nauki i otrzymania należytego przygotowania do pracy. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, ani jurisprudencja, nie określają powyższych ram jednoznacznie. Dla uzasadnienia takiego stanowiska legislacji należy posłużyć się przykładem, w której pomimo ukończenia przez dziecko nauki przygotowującej go do zawodu, nie jest ono w stanie znaleźć zatrudnienia. Powodem takiego stanu rzeczy może być wysoki

poziom bezrobocia. Obowiązek alimentacyjny będzie trwał niezależnie od wieku dziecka tak długo, jak długo będzie trwała przyczyna, która uniemożliwia uzyskanie samodzielności ze względu na jego ułomność cielesną lub psychiczną, jak również ze względu na nieuleczalną chorobę. Nadmienić należy, iż alimenty zasądzone na okres studiów mogą ustać w wypadku, kiedy dziecko nie osiąga pozytywnych wyników w nauce. Jednakże, jeżeli dziecko ukończyło szkołę zawodową i nie podjęło od razu dalszej nauki, a jego wiek przekracza znacznie normalny wiek młodzieży rozpoczynającej studia wyższe, nie może ono żądać od rodziców finansowania studiów. Raz wygasłe świadczenie z tego tytułu nie może powstać na nowo. Dziecko po zdobyciu samodzielności zawodowej może dochodzić roszczeń alimentacyjnych jedynie w skutek popadnięcia w niedostatek.

Obowiązek alimentacyjny wygasa, jeżeli **dochód z majątku dziecka** wystarcza na jego utrzymanie i wychowanie. Przez majątek dziecka rozumiany jest dochód uzyskany z niego, nie zaś sam majątek przez niego posiadany. Zaznaczyć należy, iż dochody z majątku, które mają służyć pokryciu kosztów utrzymania i wychowania dziecka, mogą pochodzić z majątku rodzeństwa, z którym dziecko wychowuje się wspólnie. Innymi źródłami, które zaspokajają potrzeby dziecka są m.in. renta, stypendium czy uzyskane zarobki. Należy jednak zaznaczyć, iż nie zawsze pobierane wynagrodzenie jest wystarczające na pokrycie potrzeb dziecka.

Zakres świadczeń alimentacyjnych jest uzależniony od **możliwości zarobkowych i majątkowych rodziców**, jak również od **usprawiedliwionych potrzeb uprawnionego**. Za usprawiedliwione potrzeby uznaje się potrzeby, których zaspokojenie zapewni dziecku właściwy rozwój fizyczny i duchowy, odpowiedni do jego wieku i potrzeb. Natomiast możliwości zarobkowe i majątkowe oznaczają dochody, jakie zobowiązany do alimentacji mógłby uzyskać przy wykorzystaniu w pełni swoich sił fizycznych i zdolności umysłowych. Nie zaś rzeczywiste dochody uzyskiwane przez niego w danym czasie. Rodzice nie mogą uchylić się od obowiązku alimentacyjnego, wobec dziecka nie będącego w stanie utrzymać się samodzielnie, powołując się na to, że świadczenia takie powodują dla nich nadmierny ciężar. Rodzice są zobowiązani do tego aby podzielić się z dzieckiem nawet najmniejszymi dochodami.

6. Egzekucja komornicza roszczeń alimentacyjnych – kiedy i z czego?

Organem, który zgodnie z prawem polskim umocowany jest do prowadzenia egzekucji jest **komornik działający przy sądzie rejonowym**.

Po uzyskaniu prawomocnego wyroku, przed skierowaniem sprawy na drogę postępowania egzekucyjnego uprawniony do alimentów daje dłużnikowi czas na dobrowolne spłacenie zasądzonej należności. Jeżeli dłużnik tego nie robi, świadomie decyduje się na to, aby jego wierzyciel wystąpił do komornika z wnioskiem o wszczęcie egzekucji.

Egzekucja wiąże się z **kosztami dla dłużnika**. Dłużnik, nie dokonując dobrowolnej zapłaty samowolnie naraża się na podwyższenie sumy dłużnej o koszty postępowania egzekucyjnego.

Aby Komornik miał prawo działać należy **złożyć** u niego **orzeczenie sądowe** zaopatrzone w klauzulę wykonalności (tzw. tytuł wykonawczy) **wraz z wnioskiem o wszczęcie egzekucji**.

W przygotowaniu:

OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY – w pytaniach i odpowiedziach (cz. II – z elementem obcym)

- 1. Co to jest element obcy*
- 2. Konwencja Nowojorska*
- 3. Konwencja Haska o uznawaniu i wykonywaniu orzeczeń*
- 4. Konwencja Haska o prawie właściwym dla zobowiązań alimentacyjnych*
- 5. Konwencja z Lugano*
- 6. Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001*
- 7. Umowy bilateralne łączące Polskę*

OBOWIĄZEK ALIMENTACYJNY - w pytaniach i odpowiedziach (cz. III – Fundusz Alimentacyjny)

- 1. Co to jest Fundusz Alimentacyjny*
- 2. Co obejmuje Fundusz Alimentacyjny*
- 3. Kto może aplikować o alimenty z Funduszu Alimentacyjnego*
- 4. Regres od Zobowiązanego*
- 5. Jak aplikować o alimenty z Funduszu Alimentacyjnego*